

En skärpt syn på involvering av underåriga i brottslighet

Ds 2026:14

Regeringskansliet
Justitiedepartementet

SOU och Ds finns på [regeringen.se](https://www.regeringen.se) under Rättsliga dokument.

Svara på remiss

Statsrådsberedningen, SB PM 2021:1.

Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på [regeringen.se/remisser](https://www.regeringen.se/remisser).

Omslag: Regeringskansliets standard

Tryck och remisshantering: Multiply Solutions, Stockholm 2026

ISBN 978-91-525-1581-5 (tryck)

ISBN 978-91-525-1582-2 (pdf)

ISSN 0284-6012

Innehåll

Sammanfattning	3
1 Författningsförslag.....	5
1.1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken	5
1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (2026:1235) om avlägsnande av rekryteringsinnehåll online	7
1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område.....	8
2 Involverande av barn och unga i brottslig verksamhet	9
2.1 Allt yngre barn och unga utnyttjas och involveras i allt allvarligare brottslighet	9
2.2 Det krävs samlade insatser för att motverka utvecklingen	11
2.2.1 Brottsförebyggande åtgärder och effektiva verktyg i brottsbekämpningen.....	12
2.2.2 Ett stort reformarbete pågår på straffrättens område.....	15
2.2.3 Det särskilda straffansvaret för den som involverar unga i brottslighet.....	18
3 En skärpt reaktion på allvarliga fall av involverande av underåriga i brottslighet	23
3.1 Brottet grovt involverande av en underårig i brottslighet ska införas	23

3.2	Det straffbara området för involverande av en underårig i brottslighet ska utvidgas	33
4	Ändringar i polisens brottsdatalag med anledning av skärpta regler för unga lagöverträdare	37
5	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	43
6	Konsekvenser	45
7	Författningskommentar	49
7.1	Förslaget till lag om ändring i brottsbalken.....	49
7.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (2026:1235) om avlägsnande av rekryteringsinnehåll online.....	52
7.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område	53

Sammanfattning

Att barn och unga utnyttjas och involveras i allvarlig brottslighet utgör ett stort samhällsproblem, som har utvecklats i en allt mer oroande riktning. Allt fler och allt yngre barn används för att begå brott och de brott som de utför är allt allvarligare. För att bättre återspegla brottslighetens allvar föreslås i denna promemoria att straffbestämmelsen om involverande av en underårig i brottslighet kompletteras genom införandet av ett grovt brott med en särskild straffskala. Straffet föreslås vara fängelse i högst fyra år för involverande av en underårig i brottslighet och fängelse i lägst två år och högst åtta år för grovt involverande av en underårig i brottslighet. Det föreslås också att försök till grovt involverande av en underårig i brottslighet kriminaliseras.

Därutöver föreslås att straffansvaret för involverande av en underårig i brottslighet ska utvidgas till att omfatta fler fall där den som involverar och den som blir involverad är jämnåriga.

Förslagen föreslås träda i kraft den 1 mars 2027.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 16 kap. 5 a och 17 §§ brottsbalken ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SFS 2026:1318

Föreslagen lydelse

16 kap.

5 a §

Den som *för brott eller brottslig verksamhet* anlitar, betalar, instruerar eller överlämnar egendom till någon som inte har fyllt arton år och därigenom, eller på annat liknande sätt, involverar honom eller henne i *brottet* eller *den brottsliga verksamheten*, döms för involverande av en underårig i brottslighet till fängelse i högst sex år. Detta gäller även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte fyllt arton år.

Om involverandet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder eller utveckling mellan den som har begått gärningen och den

Den som anlitar, betalar, instruerar eller överlämnar egendom till någon som inte har fyllt arton år och därigenom, eller på annat liknande sätt, involverar honom eller henne i *brott* eller *brottslig verksamhet*, döms för involverande av en underårig i brottslighet till fängelse i högst *fyra* år. Detta gäller även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte fyllt arton år.

Det ska inte dömas till ansvar om gärningen med hänsyn till omständigheterna är uppenbart mindre allvarlig.

andra personen eller annars är uppenbart mindre allvarligt, ska inte dömas till ansvar.

Om brottet är grovt döms för grovt involverande av en underårig i brottslighet till fängelse i lägst två år och högst åtta år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen

- 1. avsett involverande i allvarlig brottslighet,*
- 2. omfattat involverande av flera underåriga, eller*
- 3. annars har varit av särskilt hänsynslös art.*

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §¹

För förberedelse eller stämpling till eller underlåtenhet att avslöja eller förhindra myteri döms det till ansvar enligt 23 kap. Detsamma gäller för försök till gravfridsbrott och försök, förberedelse eller stämpling till grovt gravfridsbrott samt för försök till sådant barnpornografibrott som avses i 10 a § första stycket och försök eller förberedelse till grovt barnpornografibrott.

För förberedelse eller stämpling till eller underlåtenhet att avslöja eller förhindra myteri döms det till ansvar enligt 23 kap. Detsamma gäller för försök till *grovt involverande av en underårig i brottslighet* eller gravfridsbrott och försök, förberedelse eller stämpling till grovt gravfridsbrott samt för försök till sådant barnpornografibrott som avses i 10 a § första stycket och försök eller förberedelse till grovt barnpornografibrott.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2027.

¹ Senaste lydelse 2022:607.

1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (2026:1235) om avlägsnande av rekryteringsinnehåll online

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (2026:1235) om avlägsnande av rekryteringsinnehåll online ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SFS 2026:1235 *Föreslagen lydelse*

2 §

Lagen gäller rekryteringsinnehåll som sprids till allmänheten online.

Med rekryteringsinnehåll avses innehåll som skäligen kan antas utgöra ett led i

1. straffbar förberedelse eller stämpling till ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i två år eller mer, eller

2. involverande av en underårig i brottslighet enligt 16 kap. 5 a § brottsbalken.

2. involverande av en underårig i brottslighet *eller grovt involverande av en underårig i brottslighet* enligt 16 kap. 5 a § brottsbalken, *eller försök till sådant grovt brott.*

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2027.

1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 11 § lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

11 §²

Uppgifter i biometriregistret över dömda får inte behandlas längre än tre månader efter det att uppgifterna om den dom, det beslut eller det strafföreläggande som ligger till grund för registreringen har gallrats ur belastningsregistret enligt lagen (1998:620) om belastningsregister.

Uppgifter i registret som avser någon som vid en bevistalan har förklarats ha begått ett brott får inte behandlas längre än fem år efter att domen om bevistalan har fått laga kraft. Om en domstol efter resning har meddelat dom eller beslut som innebär att den registrerade inte begått det brott som en bevistalan avser, får uppgifterna inte behandlas längre än tre månader efter domen eller beslutet.

Uppgifter om en registrerad person som har avlidit får dock behandlas som längst tio år efter dödsfallet.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2027.

² Senaste lydelse 2026:973. Ändringen innebär att andra stycket tas bort.

2 Involverande av barn och unga i brottslig verksamhet

2.1 Allt yngre barn och unga utnyttjas och involveras i allt allvarligare brottslighet

Samhället har genomgått stora förändringar de senaste åren. Sverige har i ökande omfattning drabbats av allvarlig brottslighet med koppling till kriminella nätverk. Polisen bedömer i sin senaste lägesbild att 17 500 personer är aktiva i kriminella nätverk, varav omkring 5 procent är under 18 år. Därutöver bedöms cirka 50 000 personer ha någon form av koppling till gängkriminella (Lägesbild över aktiva gängkriminella i Sverige, Polismyndigheten, Nationella operativa avdelningen, november 2025).

Det våld som utövas av de kriminella nätverken har dessutom blivit alltmer brutalt och urskillningslöst, även i förhållande till utomstående personer. Skjutningar och sprängningar inom den kriminella miljön utgör ett stort problem. Brottsligheten är emellertid inte begränsad till skjutvapenvåld och sprängningar. Även andra allvarliga brott, såsom narkotikabrott och välfärdsbrott, är vanligt förekommande och utgör betydande inkomstkällor för de kriminella nätverken.

Den kriminella miljön kännetecknas i allt högre grad av ett systematiskt utnyttjande av barn och unga – inklusive barn och unga med funktionsnedsättningar – för att utföra allvarliga brott. Barn och unga används bl.a. för att utföra skjutningar och sprängningar samt för att transportera vapen, pengar eller narkotika. Risken för att utnyttjas av de kriminella nätverken gäller särskilt barn och unga som är sårbara med anledning av exempelvis en problematisk familjesituation, psykisk ohälsa eller kognitiva svårigheter. Att på detta sätt utnyttja och rekrytera barn och unga för att utföra brott

har blivit en etablerad strategi för de kriminella nätverken, i syfte att minska riskerna och öka förtjänsterna för aktörer högre upp i hierarkin. Såväl den som involverar som den som involveras är emellertid ofta under 18 år och ålderskillnaden dem emellan är också låg (Barn och unga i kriminella nätverk – En studie av inträde, brott, villkor och utträde, Brå 2023:13). Enligt Polismyndigheten rekryteras barn och unga i större utsträckning till att själva rekrytera andra jämnåriga till att utföra våldsbrott, för att de äldre kriminella i det övre lagret ska skydda sig själva. Samtidigt är den för kriminella nätverk traditionellt hierarkiska karaktären, där äldre har högre status och större makt än yngre, inte längre lika tydlig. Även barn och unga kan delta i planeringen av brott, snabbt göra karriärer i den kriminella miljön och inneha positioner högt upp i de kriminella hierarkierna.

Den markanta ökningen av barn och unga som är inblandade i allvarlig brottslighet med koppling till kriminella nätverk framgår inte minst av uppgifter från olika myndigheter. Under 2025 förekom misstänkta under 18 år i mer än 60 procent av alla skjutningar med dödlig utgång eller personskador, vilket var en ökning jämfört med tidigare år. För fullbordade sprängningar var andelen 53 procent, vilket också var en större andel än tidigare år (Polismyndighetens årsredovisning 2025).

Under 2023, 2024 och 2025 var antalet intagningar på Statens institutionsstyrelse (SiS) för dömda barn och unga 101, 194 respektive 259. Detta utgör en kraftig ökning jämfört med 2022 då motsvarande siffra var 55 (SiS årsredovisning 2025). Även antalet häktade barn och unga har blivit betydligt fler. Under 2025 avslutades 558 häktningar av barn i åldern 15–17 år, vilket är en ökning med 17 procent jämfört med 2024 (Kriminalvård och statistik 2025). År 2024 uppgick motsvarande antal till 475, vilket i sin tur innebar en ökning med 42 procent jämfört med 2023 (Kriminalvård och statistik 2024).

Av Åklagarmyndighetens statistik framgår att 173 personer under 15 år var misstänkta för inblandning i mord eller planering av mord under 2025. Motsvarande siffra för 2019 var 12 personer. År 2022 och 2023 var 21 respektive 46 personer under 15 år misstänkta för inblandning i mord eller planering av mord. För 2024 var motsvarande siffra 120. Av Åklagarmyndighetens statistik framgår också att bevistalan väckts mot 88 barn under 2025, vilket

kan jämföras med att det väcktes bevisstalan mot 38 barn under 2024 och mot sju barn under 2023. Av de 88 barn som det väcktes en bevisstalan mot under 2025 avsåg 64 misstankar om inblandning i mord.

Utöver att fler och yngre barn utnyttjas och involveras i allvarligare brottslighet går rekryteringen av barn och unga snabbare i dag än tidigare och de begår ofta allvarligare brott kort tid efter inträdet eller kontakten med kriminella nätverk (Brå 2023:13). Särskilt tydligt har det blivit att rekryteringen av barn och unga utvecklats mot en digitaliserad tjänstemarknad, ofta benämnd *crime-as-a-service* eller *violence-as-a-service*, där våldsdåd annonseras, koordineras och förmedlas som utförande av tjänster på digitala plattformar. Efter att ett erbjudande om att utföra brott för pengar har lagts ut kan rekryteringen gå snabbt. De som rekryteras till dessa brottsuppdrag är ofta unga, oerfarna och saknar koppling till det tänkta brottsoffret, anstiftaren eller den miljö som brottet ska utföras i. Det är inte ovanligt att barn och unga utnyttjas och rekryteras enbart för att utföra en viss skjutning eller sprängning. Spräng- och skjutvapenvåldet i Sverige under 2024 och 2025 var i många fall anstiftat och koordinerat på detta sätt genom den digitala miljön.

Det finns dessutom indikationer på att påtryckningarna mot de yngre utförarna blir alltmer brutala (Polismyndighetens årsredovisning 2025). Barnen och ungdomarna uppmanas ofta att lämna information om sig själva och att visa bilder på exempelvis identitetshandlingar. Dessa kan sedan användas för att utpressa barnet eller den unga att utföra gärningen, eller för att hämnas om barnet eller den unga inte vill medverka eller misslyckas med uppdraget.

2.2 Det krävs samlade insatser för att motverka utvecklingen

Den organiserade brottsligheten är systemhotande och får konsekvenser som sträcker sig längre än de följer som kan tillskrivas ett visst enskilt brott. Våldet, hoten, rekryteringen av barn och den kriminella ekonomin innebär både en direkt och indirekt påverkan på människors trygghet och säkerhet, liksom på samhällsviktiga funktioner. I förlängningen kan den organiserade brottslig-

heten skada grundläggande värden som demokratin, rättssäkerheten och tilliten mellan människor och mellan medborgare och stat.

Att allt yngre barn och unga involveras i denna allvarliga brottslighet leder till en återväxt av kriminella och att en ny generation fostras in i allvarlig brottslighet. Detta är skadligt för såväl de enskilda som för samhället i stort. För de barn och unga som tidigt involveras i brottslighet kan en rad ogynnsamma följder uppstå, exempelvis i fråga om möjligheter till studier och arbetsliv. Det kan även äventyra barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling samt hälsa, trygghet och skydd från alla former av våld enligt FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Den som träder in i den kriminella miljön riskerar att fara illa genom att pressas till fortsatt brottslighet, användas för allt mer riskfyllda uppdrag och dras in i en livsbana präglad av kriminalitet. Att den allvarliga kriminaliteten tränger allt lägre ner i åldrarna och att barn och unga utnyttjas och dras in i kriminalitet måste därför förebyggas och bekämpas med hela samhällets samlade förmåga. Detta kräver att satsningar på rättsväsendet och straffrättsliga åtgärder kombineras med ett effektivt och proaktivt brottsförebyggande arbete. På området har regeringen vidtagit olika åtgärder för att motverka utvecklingen.

2.2.1 Brottsförebyggande åtgärder och effektiva verktyg i brottsbekämpningen

En del i det förebyggande arbetet är regeringens nationella strategi Barriärer mot brott – en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet (skr. 2023/24:68). I fokus för strategin står sociala brottsförebyggande insatser för att bland annat motverka att barn och unga involveras i kriminella nätverk och annan brottslighet samt att få individer som begår brott att lämna kriminaliteten bakom sig. Även den nationella strategin Motståndskraft och handlingskraft – en nationell strategi mot organiserad brottslighet (skr. 2023/24:67) tydliggör regeringens inriktning att minska antalet individer i kriminella miljöer och motverka rekrytering av unga, liksom att öka lagföringen av grova brott i kriminella miljöer.

Regeringen har också tagit flera initiativ kring skolans brottsförebyggande arbete och i juli 2025 trädde en ny förebyggande

socialtjänstlag i kraft, som bl.a. innebär ett uttalat brottsförebyggande ansvar för socialnämnden.

Regeringen gav i januari 2025 uppdrag till Brottsförebyggande rådet (Brå) att öka kunskapen om hur kriminella nätverk rekryter barn och unga i sociala medier och andra digitala miljöer för att begå brott samt föreslå åtgärder för att motverka och förebygga detta. Samtidigt fick Totalförsvarets forskningsinstitut i uppdrag att öka kunskapen om hur en kriminell livsstil marknadsförs i digitala medier, hur detta kan påverka barns och ungas attityder till våld och kriminalitet samt föreslå åtgärder. Båda dessa uppdrag ska redovisas senast den 15 oktober 2026.

Myndigheten för delaktighet har haft i uppdrag att ta fram och sprida stödmaterial för arbetet mot kriminellas rekrytering av barn och unga med funktionsnedsättning. Uppdraget slutredovisades den 30 april 2026. Vidare har Socialstyrelsen i regleringsbrevet för 2025 fått i uppdrag att kartlägga förekomsten av rekrytering bland personer som har stöd enligt lagen (1993:387) om stöd och service för vissa funktionshindrade, förkortad LSS. Uppdraget redovisades den 15 april 2026.

I april 2025 förnyades ett uppdrag till Polismyndigheten, Brå, Kriminalvården, länsstyrelserna, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse (SiS), Statens skolverk och Åklagarmyndigheten att fortsätta utveckla stödet till arbetet med barn och unga som riskerar att begå eller begår grova brott med koppling till organiserad brottslighet. Syftet är att på ett sammanhållet sätt stödja det lokala, operativa arbetet med barn och unga så att det resulterar i effektiva och ändamålsenliga åtgärder och insatser för individer i målgruppen.

Åklagarmyndigheten ska enligt regleringsbrevet för 2026 särskilt redovisa hur myndigheten arbetar med att lagföra unga lagöverträdare för brott med koppling till kriminella nätverk, och de som involverar barn och unga i sådan brottslighet. Även Polismyndigheten ska enligt regleringsbrevet för 2026 redovisa hur myndigheten har arbetat med och vilka resultat som har uppnåtts i fråga om vilka åtgärder myndigheten har vidtagit och utvecklar för att motverka rekrytering i onlinemiljö av barn och unga till kriminalitet, och samarbete med tjänsteleverantörer kopplat till detta.

När det gäller brottsbekämpningen är det av betydelse att berörda myndigheter har möjligheter att dela information i tillräcklig utsträckning. Den 1 april 2025 infördes en ny lag som ger ett antal

statliga myndigheter och kommuner, regioner och skolor en skyldighet att både på begäran och på eget initiativ lämna uppgifter till Polismyndigheten och övriga brottsbekämpande myndigheter (prop. 2024/25:65, Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen). Den 1 december 2025 infördes vidare en ny sekretessbrytande bestämmelse som innebär att sekretess till skydd för enskilda som utgångspunkt inte ska hindra att uppgifter lämnas mellan myndigheter om det behövs för att förebygga, förhindra, upptäcka eller utreda olika former av fusk, överträdelser och brottslighet (prop. 2024/25:180, Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – en ny sekretessbrytande bestämmelse). Regeringen har i mars 2026 beslutat en proposition om uppgiftslämnande mellan skolor i brottsförebyggande syfte (prop. 2025/26:192). Förslagen innebär bl.a. en ny skyldighet för avlämnande skolenhet att lämna uppgifter som rör eleven till mottagande skolenhet när en elev byter skolform eller byter skolenhet inom en skolform, om det på grund av konkreta omständigheter finns risk för att eleven kommer att begå eller utsättas för brott. Ändringarna i skollagen trädde i kraft den 30 juni 2026 och tillämpas första gången på utbildning och annan verksamhet som bedrivs efter den 31 december 2026. Regeringen beslutade i mars 2026 också propositionen Offentlighetsprincipen med lättnadsregler för enskilda mindre huvudmän i skolväsendet (prop. 2025/26:191), i vilken det lämnas förslag som innebär att offentlighetsprincipen ska gälla hos juridiska personer som är godkända som enskilda huvudmän i skolväsendet och att de vid tillämpningen av offentlighets- och sekretesslagen ska jämföras med myndigheter. Det gäller även vid tillämpning av den sekretessbrytande bestämmelse som trädde i kraft den 1 december 2025. Bestämmelserna träder i kraft den 1 januari 2027.

Även reglerna om användningen av tvångsmedel när barn och unga begår brott har setts över. Den 1 oktober 2025 trädde lagändringar i kraft som bl.a. innebär att hemliga tvångsmedel får användas för att utreda vissa allvarliga brott där den skäligen misstänkte är under 15 år och att preventiva tvångsmedel ska få användas mot barn under 15 år för att förebygga, förhindra och upptäcka viss särskilt allvarlig brottslighet (prop. 2024/25:175, Hemliga och preventiva tvångsmedel när barn under 15 år begår brott). Den 1 juli 2026 träder lagändringar i kraft som innebär att fler tvångsmedel ska få användas mot barn under 15 år och att vissa

tvångsmedel ska få användas i fler fall mot barn i den åldern. Dessutom ska biometriska underlag få tas upp av barn under 15 år (prop. 2025/26:227, Bättre möjligheter att utreda brott av unga lagöverträdare och några andra processrättsliga frågor).

Regeringen gav i mars 2026 en pågående utredning i uppdrag att analysera och ta ställning till om preventiva tvångsmedel ska kunna användas i fler fall och utan koppling till en organisation eller grupp, bl.a. för att brottsfenomenet crime-as-a-service i vissa fall riskerar att falla utanför tillämpningsområdet för den nuvarande regleringen (dir. 2026:20).

I maj 2026 beslutade regeringen propositionen Nya möjligheter att bekämpa onlinerekrytering (prop. 2025/26:276). I propositionen lämnar regeringen förslag om en ny lag som gör det möjligt för en behörig myndighet att besluta förelägganden om att rekryteringsinnehåll ska avlägsnas eller göras oåtkomligt. Lagen träder i kraft den 15 juli 2026.

2.2.2 Ett stort reformarbete pågår på straffrättens område

Regeringen genomför ett stort reformarbete på straffrättens område med det övergripande syftet att åstadkomma ett mer rättvist straffsystem där straffen på ett bättre sätt återspeglar brottslighetens allvar, brottsofferperspektivet ges ett ökat inflytande och samhällsskyddet förbättras (se t.ex. prop. 2025/26:218, Dubbla straff för brott i kriminella nätverk och skärpta straffskalor).

Den 1 januari 2026 trädde lagändringar i kraft som innebär skärpta regler för villkorlig frigivning (prop. 2025/26:34, Skärpta regler för villkorlig frigivning). Reformen innebär att den andel av ett tidsbestämt fängelsestraff som måste avtjänas i anstalt innan villkorlig frigivning kan ske har höjts från två tredjedelar till tre fjärdedelar. Denna höjning genomförs stegvis med de längsta fängelsestraffen först. Lagändringarna innebär vidare bl.a. att allmänna fängelseminimum har höjts till en månad, att alla fängelsestraff omfattas av systemet med villkorlig frigivning, att prøvotiden efter villkorlig frigivning förlängs från minst ett till minst två år och att den villkorligt frigivne som huvudregel ska ställas under övervakning. Den 1 januari 2026 trädde vidare lagändringar i kraft som bl.a. innebär att möjligheterna att verkställa fängelsestraff med

elektronisk övervakning, s.k. fotboja, ökar. Den 1 juni 2026 infördes också en ny verkställighetsform för fängelsestraff, elektronisk övervakning i kontrollerat boende, som ska kunna tillämpas på fängelsestraff på högst ett år och sex månader (prop. 2024/25:202, Utökade möjligheter att verkställa fängelsestraff med elektronisk övervakning).

Den 15 april 2026 infördes en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd, säkerhetsförvaring (prop. 2025/26:95, Säkerhetsförvaring – en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd). Påföljden får användas för den som har återfallit i allvarlig brottslighet som innefattar angrepp mot annans liv, hälsa, frihet eller frid, eller som har begått upprepad sådan brottslighet som är synnerligen allvarlig. I båda fallen krävs att det finns en påtaglig risk för återfall i allvarlig brottslighet som innefattar angrepp mot annans liv, hälsa, frihet eller frid och att det inte är tillräckligt med fängelse på viss tid eller andra åtgärder för att motverka återfallsrisken (33 kap. 1 § brottsbalken). Påföljden får inte dömas ut för brott som någon har begått innan han eller hon fyllt 18 år. Säkerhetsförvaring får dock, på motsvarande sätt som gäller för fängelse på livstid, dömas ut som gemensam påföljd även för brott som har begåtts före 18-årsdagen om den brottslighet som har begåtts efter 18-årsdagen i sig uppfyller förutsättningarna för påföljdens tillämpning (33 kap. 2 § brottsbalken).

Den 2 juli 2026 träder nya regler i kraft som innebär bl.a. att återfall i brott ska få större betydelse vid straffmätningen och att möjligheterna att förena skyddstillsyn med fängelse ska utökas. Lagändringarna innebär också att den som är dömd till skyddstillsyn eller är villkorligt frigiven ska meddelas begränsningar av rörelsefriheten (vistelseföreskrift), om den dömde är involverad i eller har koppling till en grupp av personer som utövar allvarlig brottslighet, och riskerar att begå eller på annat sätt medverka till allvarlig brottslighet på en viss plats eller inom ett visst område. Vistelseföreskrifter ska även kunna meddelas i syfte att skydda målsäganden (prop. 2025/26:181, Ett förstärkt samhällsskydd och tydligare reaktioner vid återfall i brott).

Den 30 juni 2026 beslutade regeringen propositionen Ett nytt straffrättsligt påföljdssystem (prop. 2025/26:297). I propositionen föreslås bl.a. att ett system med villkorligt fängelse införs, att presumtionen mot fängelse tas bort, att påföljderna villkorlig dom

och skyddstillsyn utmönstras, att straffmätningen ska ske på ett mer nyanserat sätt och att tillkommande brott ska ges ett större genomslag i straffmätningen vid flerfaldig brottslighet. Det föreslås även att den som har begått brott innan han eller hon fyllt arton år ska få dömas till fängelse endast om en särskild ungdomspåföljd inte bör väljas och påföljden inte heller kan stanna vid böter. Om påföljden i ett sådant fall bestäms till fängelse, ska straffet enligt förslaget vara villkorligt om det inte framstår som uppenbart otillräckligt med hänsyn till straffets längd, brottslighetens art eller den unges tidigare brottslighet. Enligt förslaget ska rätten även få besluta att straffet ska vara villkorligt om det finns synnerliga skäl eller delvis villkorligt om vissa förutsättningar är uppfyllda. Lagändringarna föreslås träda i kraft den dag regeringen bestämmer.

Den 1 augusti 2026 träder lagändringar i kraft som innebär bl.a. att närmare femtio straffskalor skärps, att det införs en ny reglering av den gemensamma straffskalan vid flerfaldig brottslighet som innebär att det högsta straff som får dömas ut är det högsta maximistraffet dubblerat, att livstids fängelse ska kunna dömas ut som gemensamt straff för vissa allvarliga fall av upprepade vålds- och sexualbrott, att det införs en ny straffskärpningsbestämmelse som tar sikte på alla brott som har ett samband med kriminella nätverk och att presumtionen för häktning utvidgas (prop. 2025/26:218).

Som en del av regeringens reformarbete på straffrättens område har också ingått förslag som ändrar dagens system för unga lagöverträdare. Den 1 juli 2026 träder nya regler i kraft som innebär att de barn och unga som i dag kan komma i fråga för slutna ungdomsvård i stället ska dömas till fängelse som Kriminalvården ansvarar för (prop. 2025/26:132, Frihetsberövande påföljder för barn och unga). I propositionen Skärpta regler för unga lagöverträdare (prop. 2025/26:293), som regeringen beslutade den 30 juni 2026, föreslår regeringen, mot bakgrund av den oroande utvecklingen där allt fler barn begår allvarliga brott, bl.a. att straffbarhetsåldern ska sänkas till 14 år för allvarliga brott under en femårsperiod. Det föreslås också att ungdomsreduktionen ska minska för lagöverträdare under 18 år, att påföljden ungdomsövervakning ska skärpas och att det inte längre ska vara möjligt att förena en ungdomsvård med ungdomstjänst eller böter. Lagändringarna föreslås, i allt väsentligt, träda i kraft den 10 september 2026.

För att på ett tidigt stadium kunna ingripa och förhindra att allvarlig brottslighet fullbordas har straffansvaret för försök, förberedelse och stämpling till brott utvidgats, genom lagändringar som träder i kraft under 2026 (prop. 2025/26:49, Ett utvidgat straffansvar för försök, förberedelse och stämpling till brott). Ändringarna innebär bl.a. att polisen kan vidta åtgärder för att förhindra att någon åtar sig att utföra uppdrag och identifiera uppdragsgivarna utan att det utesluter straffansvar för stämpling eller förberedelse till brott.

Dessutom bereds frågan om kriminalisering av deltagande i kriminella sammanslutningar, efter att förslag om detta lämnats i betänkandet *Straffansvar för deltagande i och samröre med kriminella sammanslutningar* (SOU 2026:13), som redovisades den 13 februari 2026. Utredningen föreslår att lagändringarna ska träda i kraft den 1 april 2027. Därtill bereds i Regeringskansliet förslag om en ändring av bestämmelsen om människohandel i 4 kap. 1 a § brottsbalken. Förslaget innebär bland annat att det uttryckligen ska anges i bestämmelsen att den omfattar exploatering för brottslig verksamhet (SOU 2025:119, *Ett nytt brott och andra åtgärder mot människohandel*).

2.2.3 Det särskilda straffansvaret för den som involverar unga i brottslighet

Mot bakgrund av det växande problemet med unga som dras in och utnyttjas i verksamhet som bedrivs av kriminella nätverk och för att markera samhällets avståndstagande mot detta infördes den 1 juli 2023 en särskild straffbestämmelse om involverande av en underårig i brottslighet i 16 kap. 5 a § brottsbalken. Skyddsintresset för straffbestämmelsen är primärt samhällets intresse av att unga inte dras in i kriminalitet (prop. 2022/23:53 *Skärpta straff för brott i kriminella nätverk* s. 82). Brottet tar sikte på den som för brott eller brottslig verksamhet anlitar, betalar, instruerar eller överlämnar egendom till någon som inte har fyllt arton år och därigenom, eller på annat liknande sätt, involverar honom eller henne i brottet eller den brottsliga verksamheten. Bestämmelsen är tillämplig även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte fyllt arton år. Om involverandet med hänsyn till den ringa skillnaden

i ålder eller utveckling mellan gärningspersonen och den andra personen, eller annars är uppenbart mindre allvarligt ska inte dömas till ansvar.

Straffet för brottet är fängelse i högst fyra år, men kommer den 1 augusti 2026 att höjas till fängelse i sex år (prop. 2025/26:218).

Genom straffbestämmelsen ska de som på olika sätt bidrar till att barn och unga dras in i brottslighet kunna lagföras. Det krävs inte att gärningen innefattat tvång, vilseledande, övertalning eller liknande. Att en underårig av fri vilja och kanske till och med på eget initiativ deltar i brott eller brottslig verksamhet utesluter alltså inte straffansvar för den som kan sägas ha involverat den unga. Det krävs inte heller att barnet eller den unga har begått någon straffbelagd gärning. Redan den som t.ex. har anlitats eller betalats, eller gått med på ett erbjudande om betalning, kan ha blivit involverad i brottslig verksamhet (prop. 2022/23:53 s. 145).

Straffbestämmelsen är tillämplig när en gärning även är straffbar som anstiftan eller stämpling till brott. I dessa fall ska det i regel dömas i konkurrens, dvs. både för medverkan till det brott som den unga begått och för involverande av en underårig i brottslighet. Utgångspunkten är i princip densamma i förhållande till andra osjälvständiga brott i 23 kap. brottsbalken. Detta innebär en straffskärpande effekt för den som har involverat en ung person genom sin brottslighet (prop. 2022/23:53 s. 89 och s. 147).

Innan straffbestämmelsen infördes fanns det inte något särskilt straffansvar för den som involverar barn och unga i kriminalitet, utöver att det under vissa förutsättningar skulle kunna omfattas av straffansvaret för människohandel i 4 kap. 1 a § brottsbalken och olaga tvång i 4 § samma kapitel. Någon övergripande reglering som i sig tog sikte på att värna intresset av att unga inte dras in i brottslighet fanns inte heller. Det innebär att den som involverade unga i brott tidigare i princip endast straffades för sin egen delaktighet i ett visst brott (prop. 2022/23:53 s. 79 f.).

Utöver att maximistrafet för involverande av en underårig i brottslighet kommer att höjas till sex år kan straffet också förväntas bli längre än i dag, särskilt för brott som har samband med kriminella nätverk, till följd av de förslag som lämnas i propositionen Ett nytt straffrättsligt påföljdssystem (prop. 2025/26:297), som redogörs för i avsnitt 2.2.2, och den nya straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 a § brottsbalken som träder i kraft den 1 augusti 2026 och tar sikte på

alla brott som har ett samband med kriminella nätverk (prop. 2025/26:218).

Statistik avseende involverande av en underårig i brottslighet

Antalet anmälningar avseende involverande av en underårig i brottslighet har stadigt ökat sedan straffbestämmelsen infördes. År 2023 anmäldes 122 fall, 2024 anmäldes 462 fall och för 2025 uppgår antalet anmälda fall till 871. Antalet handlagda brott har under 2024 och 2025 varit något lägre än antalet anmälningar – 366 för 2024 och 813 för 2025.

Enligt statistik som inhämtats från Domstolsverket avgjordes 2023 totalt 5 mål i tingsrätt som behandlat brottsmisstankar om involverande av en underårig i brottslighet. År 2024 avgjordes 56 mål och 2025 avgjordes 99 mål. I statistiken redovisas även antalet inkomna mål avseende brottsmisstankar om involverande av en underårig i brottslighet. För 2023 uppgår antalet inkomna mål till 30, för 2024 till 78 och för 2025 till 111. Det bör noteras att ett brottmål kan ha flera ingående brottsmisstankar och att det inte går att utläsa av statistiken i vilken utsträckning de redovisade domsluten avser fällande domar, eller hur tingsrätten rubricerat gärningarna.

Statistik har även inhämtats från Brå avseende domslut rörande brottet under perioden 2023–2025. Eftersom straffbestämmelsen trädde i kraft 1 juli 2023, omfattar statistiken för 2023 endast tidsperioden 1 juli–31 december. Med domslut avses fällande domar i tingsrätt, utan beaktande av eventuella ändringar i högre instans. Statistiken avser huvudbrott och huvudpåföljd. Det innebär att en dom som avser flera brott redovisas under brottet med den strängaste straffskalan. Det kan alltså inte utläsas av statistiken om domen avser ett eller flera brott. Avser domen flera brott med samma straffskala väljs slumpmässigt ett av brotten som huvudbrott. Det kan i sammanhanget noteras att det torde vara mycket ovanligt att en dom avseende involverande av en underårig i brottslighet inte också omfattar medverkan till det brott som den unga begått. Involverande av en underårig i brottslighet kan då redovisas som huvudbrott om det andra brottet har en mildare straffskala eller lika sträng straffskala. Statistiken ger därmed inte en fullständig bild av samtliga lagföringar för involverande av en underårig i brottslighet.

Tabell 2.1. Antal lagföringsbeslut, efter huvudbrott och huvudpåföljd, 2023–2025

År	Fängelse	Skyddstillsyn	Villkorlig dom	Ungdomsvård	Totalt
2023	-	1	1	-	2
2024	5	3	3	1	12
2025	6	5	9	3	23

Källa: Brå, kriminalstatistik 2023–2025.

Av tabell 2.1 framgår att det 2025 meddelades 23 domslut där involverande av en underårig i brottslighet utgjorde huvudbrott. Motsvarande antal var 12 domar för 2024 och 2 domar för 2023.

3 En skärpt reaktion på allvarliga fall av involverande av underåriga i brottslighet

3.1 Brottet grovt involverande av en underårig i brottslighet ska införas

Förslag

Den straffrättsliga regleringen om involverande av en underårig i brottslighet ska skärpas. Straffbestämmelsen ska kompletteras med en särskild straffskala och en egen beteckning för grovt brott, grovt involverande av en underårig i brottslighet. Straffskalan för involverande av en underårig i brottslighet ska vara fängelse i högst fyra år och för grovt involverande av en underårig i brottslighet fängelse i lägst två år och högst åtta år.

I bestämmelsen om grovt involverande av en underårig i brottslighet ska det införas kvalifikationsgrunder. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen avsett involverande i allvarlig brottslighet, omfattat involverande av flera underåriga, eller annars varit av särskilt hänsynslös art.

Försök till grovt involverande av en underårig i brottslighet ska vara straffbart.

Med rekryteringsinnehåll enligt lagen (2026:1235) om avlägsnande av rekryteringsinnehåll online ska också avses innehåll som skäligen kan antas utgöra ett led i grovt involverande av en underårig i brottslighet, eller försök till sådant grovt brott.

Skälen för förslaget

Tidigare överväganden kring brottets straffskala och gradindelning

Straffmaximum för involverande av en underårig i brottslighet har sedan brottet infördes den 1 juli 2023 varit fängelse i högst fyra år, men kommer att höjas till fängelse i högst sex år den 1 augusti 2026 (prop. 2025/26:218).

Vid införandet av straffbestämmelsen konstaterades att det fanns skäl att låta brottets straffskala sträcka sig relativt högt i syfte att markera det angelägna samhällsintresset av att unga inte involveras i brottslighet, och betona allvaret när så sker. Straffskalan ansågs även möjliggöra att straffvärdet i det enskilda fallet sattes högre än vad som följde av den brottslighet som den unga involverats i, i vart fall när det var fråga om en mindre allvarlig gärning från den ungas sida. Det ansågs inte finnas något närmare krav på korrelation mellan straffvärdet för involverandet och straffvärdet för den unges brottslighet. Samtidigt framhölls att den som involverar någon i allvarlig brottslighet allt annat lika bör straffas hårdare än den som involverar någon i mindre allvarlig brottslighet.

Med hänsyn till att straffbestämmelsen kunde komma att träffa gärningar av vitt skilda slag och därmed variera avsevärt i fråga om straffvärde ansåg regeringen också att det fanns behov av flexibilitet vid straffvärdebedömningen och att straffskalan därför skulle sträcka sig från fängelseminimum (då fjorton dagar, nu en månad) till fängelse i högst fyra år.

Vid bestämmande av straffvärdet skulle enligt förarbetena beaktas i vilken grad ett beteende medfört att unga dras in i brott eller brottslig verksamhet och andra omständigheter, såsom den ungas ålder, typ av brott eller brottslig verksamhet och hur pass involverad den unga varit. Likaså framhölls att förhållandet att flera unga involveras talar för ett högre straffvärde än om gärningen endast avser en person (prop. 2022/23:53 s. 85 och 146).

Regeringen ansåg att det inte fanns tillräckliga skäl att föreslå en grov brottstyp med en särskild straffskala för brottet. I stället ansågs medverkansansvaret enligt 23 kap. 4 § brottsbalken i regel skapa tillräckligt utrymme för straffmätningen avseende fall där unga personer begår ett mycket allvarligt brott till följd av påverkan från någon annan (prop. 2022/23:53 s. 88).

När frågan om straffet för involverande av en underårig i brottslighet tidigare i år behandlades i propositionen Dubbla straff för brott i kriminella nätverk och skärpta straffskalor (prop. 2025/26:218) ansåg regeringen att det var angeläget att straffskalan återspeglade brottets allvar, inte minst i de mer klandervärda fallen. Med hänsyn till samhällsutvecklingen, som inneburit att allt fler barn har koppling till gängkriminalitet, att de barn som involveras blivit allt yngre och att de involveras för att utföra grova brott för de kriminella nätverkens räkning, ansåg regeringen att det fanns skäl att höja maximistraffet till fängelse i högst sex år (prop. 2025/26:218 s. 108–109). Vid lagrådsbehandlingen framförde Lagrådet synpunkter på förslaget, bland annat eftersom straffskalan för brottet skulle bli mycket vid och därmed ge dålig vägledning för straffvärdebedömningen (prop. 2025/26:218 s. 324–325). Regeringen bedömde emellertid att ett höjt maximistraff var motiverat och att det skulle öka möjligheterna till en nyanserad straffmätning vid allvarigare fall av involverande av en underårig i brottslighet, även om det inte uteslöts att det kunde finnas skäl att återkomma till frågor med bäring på brottet (prop. 2025/26:218 s. 108–109).

Grovt involverande av en underårig i brottslighet och straffskalorna

Involverande av en underårig i brottslighet är i grunden ett allvarligt brott som under senare tid har tagit sig allt allvarligare former. Såsom redogjorts för i avsnitt 2.1, har utvecklingen bl.a. inneburit att allt yngre barn involveras och att de som involveras gör det i allvarligare brottslighet. Det finns även indikationer på att de påtryckningar som riktats mot de unga blivit mer brutala. Kombinationen av dessa faktorer innebär att straffvärdet för själva involverandet kan vara avsevärt, oberoende av om gärningspersonen även ska dömas för något annat brott. Det var delvis till följd av denna utveckling som regeringen tidigare i år lämnade förslag om att höja maximistraffet för brottet till fängelse i högst sex år (prop. 2025/26:218).

Det finns nu skäl att återkomma till frågan om straffskalans utformning och om det för allvarligare fall bör införas ett särskilt grovt brott med en straffskala som återspeglar gärningens allvar. Inte minst skulle en sådan ändring tillgodose Lagrådets invändningar om

att en straffskala om fängelse i högst sex år får anses vara påtagligt vid och ge dålig vägledning för straffvärdebedömningen (prop. 2025/26:218 s. 325).

En gradindelning skulle också möjliggöra en mer nyanserad straffvärdebedömning för allvarigare fall, där omständigheterna kring brottet kan ges större genomslag. De skäl som tidigare anförts mot att införa ett grovt brott för involverande av en underårig i brottslighet – där det hänvisats till att medverkansansvaret enligt 23 kap. 4 § brottsbalken i regel skulle ge ett tillräckligt utrymme för straffmätningen i allvarigare fall – kan inte heller anses vara helt övertygande. Som framhålls i betänkandet En straffreform bör det som motiv för en mer begränsad straffskala nämligen inte vara tillräckligt att hänvisa till att ansvar för andra brott – exempelvis brott mot person – kan aktualiseras vid samma tillfälle och därigenom ge utrymme för en vidare straffskala (SOU 2025:66, volym 3, s. 1222). I stället bör utgångspunkten vid utformningen av straffskalor vara brottets allvar.

Enligt 29 kap. 1 § första stycket brottsbalken ska straff, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde. Straffskalan är därmed ett uttryck för lagstiftarens syn på hur allvarig brottstypen är. Vid bedömningen av ett brotts straffvärde ska, enligt andra stycket i samma paragraf, beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft, varvid det särskilt ska beaktas om gärningen har inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person.

Det innebär att lagstiftaren vid utformningen av straffskalor måste göra en bedömning av vilken skada, kränkning eller fara en brottstyp rent generellt innebär. Utgångspunkten för denna värdering bör vara det eller de intressen som den aktuella straffbestämmelsen i fråga avser att skydda. I takt med samhällsutvecklingen kan denna bedömning behöva omvärderas och omständigheter som att en viss brottslighet blivit mer utbredd eller antagit mer elakartade former vägas in (jfr prop. 1987/88:120 s. 37 och prop. 2025/26:218 s. 59).

En sådan bedömning, i förhållande till de allvarigare fallen av involverande av underåriga i brottslighet, där bl.a. allt yngre barn

involveras i allvarlig brottslighet efter allt mer brutala påtryckningar, leder till slutsatsen att brottet får anses vara mycket allvarligt och att straffvärdet kan vara avsevärt. Sammantaget leder detta till att det – till skillnad från tidigare bedömning – får anses vara motiverat att införa ett grovt brott för involverande av en underårig i brottslighet, med en särskild straffskala. Utifrån brottets allvar framstår en straffskala om fängelse i lägst två och högst åtta år som lämplig. Att införa ett grovt brott med denna straffskala skulle säkerställa att straffet i större utsträckning motsvarar brottets allvar, samtidigt som regleringen skulle ge bättre vägledning för straffvärdebedömningen och bidra till en mer enhetlig rättstillämpning.

I sammanhanget kan det noteras att det vid utformningen av straffskalor som utgångspunkt bör göras jämförelser med andra brottstyper med liknande skyddsintressen för att upprätthålla proportionalitet och ekvivalens i straffsystemet. I detta fall låter sig sådana jämförelser inte helt enkelt göras, eftersom det saknas andra brott vars primära skyddsintresse är samhällets intresse av att unga inte involveras i kriminalitet. Några sådana jämförelser gjordes inte heller i samband med att straffbestämmelsen infördes och låg heller inte till grund för förslaget om att höja maximistraffet till sex års fängelse (prop. 2022/23:53 s. 87–88 och prop. 2025/26:218 s. 108–109).

Även om skyddsintressena inte är desamma kan det dock noteras att en straffskala för grovt involverande av en underårig i brottslighet om fängelse i lägst två och högst åtta år framstår som proportionerlig i förhållande till straffskalan för den närliggande straffbestämmelsen om människohandel i 4 kap. 1 a § brottsbalken, som uppgår till fängelse i lägst två år och högst tio år. Den framstår också som proportionerlig i förhållande till förslaget om kriminalisering av deltagande i en kriminell sammanslutning (SOU 2026:13), som för närvarande bereds i Regeringskansliet, där straffet för normalgradsbrottet föreslås uppgå till fängelse i högst fyra år och för grovt brott till lägst två år och högst åtta år.

Mot denna bakgrund är bedömningen att ett straff för grovt involverande av en underårig i brottslighet om fängelse i lägst två och högst åtta år framstår som rimligt och väl avvägt i förhållande till brottets allvar.

Vid ett införande av ett grovt brott finns det anledning att även se över straffskalan för normalgradsbrottet, som från och med

1 augusti 2026 kommer att uppgå till fängelse i högst sex år. För de flesta gradindelade brott överlappar straffskalorna för de olika graderna varandra, men hur stor överlappningen är varierar och i praktiken är det sällsynt att den överlappande delen används. Ett bibehållet straffmaximum om sex år för involverande av en underårig i brottslighet av normalgraden skulle innebära en betydligt större överlappning mellan straffskalorna för brotten än vad som är brukligt och att en väsentlig del av straffskalan i praktiken inte skulle användas. Mot denna bakgrund bör maximistraffet för normalgradsbrottet sänkas. För att uppnå tillräcklig spännvidd och en lämplig överlappning mellan straffskalorna bör maximistraffet uppgå till fängelse i högst fyra år. Med hänsyn till att straffvärdet för involverande av en underårig i brottslighet kan variera i betydande utsträckning bör allmänt fängelseminimum behållas som lägsta straff.

Kvalifikationsgrunder för grovt brott

En vanlig utformning av straffbestämmelser med gradindelade brott är att det i lagtexten anges vilka omständigheter, s.k. kvalifikationsgrunder, som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt. Det bidrar till ökad förutsebarhet och säkerställer att försvårande omständigheter får genomslag i rättstillämpningen. Sådana kvalifikationsgrunder bör införas även för grovt involverande av en underårig i brottslighet.

Vid övervägandena kring vilka omständigheter som bör tillmätas betydelse för att ett brott ska anses vara grovt finns det anledning att utgå från de omständigheter som tidigare ansetts relevanta vid bestämmande av straffvärdet, nämligen i vilken grad beteendet medfört att unga dras in i brott eller brottslig verksamhet, den ungas ålder, typen av brott eller brottslig verksamhet, graden av den ungas involvering och om flera unga involverats (prop. 2022/23:53 s. 85 och 146).

Mot denna bakgrund bör det inledningsvis vara av betydelse för bedömningen av om ett brott är att anse som grovt om involverandet har avsett allvarlig brottslighet, som exempelvis skjutningar och sprängningar. Frågan är hur en sådan kvalifikationsgrund bör utformas. Begreppet ”allvarlig brottslighet” förekommer i olika

avseenden i bl.a. brottsbalken, med olika innebörd. Någon allmänt vedertagen definition av uttrycket finns alltså inte. Vad gäller kvalifikationsgrunderna för straffbestämmelsen om grov mened i 15 kap. 1 § brottsbalken, anses det exempelvis enligt förarbetena vara fråga om brottslighet med ett straffvärde som når upp till eller överstiger ett straffvärde om två år, medan det när det gäller grov falsk angivelse i 6 § samma kapitel anges bl.a. att straffvärdet kan understiga fängelse i två år (prop. 2021/22:186, En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring, s. 110–112).

Det kan framstå som något otillfredsställande att samma begrepp har olika innebörd beroende på i vilken bestämmelse i brottsbalken som det förekommer (jfr Lagrådets yttranden i prop. 2025/26:181 s. 203–205 och prop. 2021/22:186 s. 180). Ett alternativ till allvarlig brottslighet skulle därför kunna vara att använda t.ex. uttrycket ”brottslighet av allvarligare slag”. Det måste dock i sammanhanget beaktas att uttrycket allvarlig brottslighet och liknande uttryck redan i dag kan ges olika betydelse beroende på i vilken kontext uttrycket förekommer, vilket också Högsta domstolen har uttalat i rättsfallet ”Upprepade övergrepp i rättssak”, då i förhållande till uttrycket ”våld av allvarligt slag” (NJA 2019 s. 747 p. 31). Att innebörden av ett uttryck, t.ex. ”allvarlig brottslighet”, i viss mån skiljer sig åt är därför inget nytt i brottsbalken och bör heller inte leda till några nya tolkningsproblem eller göra en kvalifikationsgrund med ett sådant begrepp oklar, så länge det i förarbeten ges tillräckliga anvisningar om vad som avses med begreppet i det sammanhang som är aktuellt. Vad som avses med uttrycket i de olika bestämmelserna utvecklas genomgående i de olika författningskommentarerna. Bedömningen är därför att det i en kvalifikationsgrund i den nu aktuella bestämmelsen bör anges att det särskilt ska beaktas om involverandet avsett allvarlig brottslighet, med den innebörd som anges i författningskommentaren.

En annan omständighet som bör vara av betydelse är förhållandet att flera unga involverats. Eftersom skyddsintresset inte är de aktuella unga personerna och brottet inte riktas mot dem, kan ett och samma brott som utgångspunkt föreligga även om gärningen omfattar involvering av flera underåriga (jfr Bäcklund m.fl., Brottsbalken, 2026, JUNO, kommentaren till 16 kap. 5 a §). Mot denna bakgrund bör ett involverande av flera underåriga typiskt sett kunna innebära att brottet ska bedömas som grovt även om exempelvis den

brottslighet som de underåriga involverats i sig inte varit så allvarlig att den ensam skulle kunna kvalificera brottet som grovt. Ju fler unga som involveras, desto lägre krav bör ställas på övriga omständigheters allvar för att bedöma brottet som grovt.

I detta sammanhang kan noteras att brottsbeteckningen ”involverande av en underårig i brottslighet” kan framstå som något missvisande. En beteckning som inte tydligt anger om det är fråga om en eller flera underåriga, exempelvis ”involverande av underårig i brottslighet”, skulle kunna vara att föredra. Frågan bedöms dock inte vara av sådan karaktär att något förslag om ändring bör lämnas.

Slutligen bör det vara av betydelse om involverandet avsett någon som är särskilt sårbar för att bli utnyttjad, eller om otillbörliga medel använts. Det kan t.ex. vara fråga om yngre barn eller en underårig med funktionsnedsättning eller situationer där tvång eller andra former av påtryckningar förekommit. För att sådana omständigheter ska få genomslag i rättstillämpningen är det lämpligt att, med förebild i annan lagstiftning, ange som en kvalifikationsgrund att det vid bedömningen av om brottet är grovt särskilt ska beaktas om gärningen annars varit av särskilt hänsynslös art.

Sammanfattningsvis innebär detta att det vid bedömningen av om ett brott är grovt särskilt bör beaktas om involverandet avsett allvarlig brottslighet, om flera underåriga involverats samt om gärningen annars varit av särskilt hänsynslös art. Uppräkningen är inte uttömmande och bedömningen ska alltid göras utifrån en samlad helhetsbedömning. Hur kvalifikationsgrunderna ska tillämpas behandlas närmare i författningskommentaren (se avsnitt 7).

Försök till grovt involverande av en underårig ska vara straffbart

Ansvar för försök, förberedelse eller stämpling till brott förutsätter enligt 23 kap. 1 och 2 §§ brottsbalken att det för det aktuella brottet finns ett särskilt stadgande om att brottet är straffbelagt på dessa förstadier. Kriminalisering av försök, förberedelse och stämpling bör normalt förbehållas brott av visst allvar, där sådana förstadier kan anses utgöra ett reellt hot mot det intresse som kriminaliseringen syftar till att skydda. Av betydelse i det sammanhanget är bland annat hur allvarlig en gärningstyp anses vara, vilket uttrycks genom den straffskala som föreskrivs för brottet. Därutöver bör det också i

praktiken finnas fall av brottet som är så allvarliga att ett ingripande redan på förstadiet framstår som motiverat och därtill ett reellt tillämpningsområde för den tänkta osjälvständiga brottsformen. (Prop. 2020/21:52, Tillträdesförbud till butik och förstärkt straffrättsligt skydd mot tillgreppsbrottlighet s. 90–91.)

Det råder ingen tvekan om att grovt involverande av en underårig i brottslighet är ett brott av allvarligt slag. Straffbestämmelsen är visserligen konstruerad med en tidig fullbordanspunkt och omfattar därmed gärningar som har likheter med vissa osjälvständiga brottsformer (jfr prop. 2022/23:53 s. 88–89). För att brottet ska anses ha fullbordats krävs det inte att den underåriga har begått en straffbelagd handling. Redan den som anlitas eller betalats, eller gått med på ett erbjudande om betalning, kan ha blivit involverad. Förfarandet att involvera en underårig måste dock vara reellt på så vis att den underåriga accepterat att anlitas eller betalats (prop. 2022/23:53 s. 145). Den tidiga fullbordanspunkten minskar utrymmet för att straffbelägga förstadier till brottet. Samtidigt är det tydligt att det finns fall av försök till brottet som är så allvarliga att det finns skäl för ett ingripande redan på förstadiet. Ett exempel på detta är de annonser som personer med kopplingar till kriminella nätverk lägger ut på sociala medier om uppdrag att utföra exempelvis allvarliga våldsbrott. Ett sådant agerande kan också vara straffbart exempelvis som stämpling ("Mordstämplingen", Högsta domstolens dom den 24 februari 2026 i mål nr B 5693-25) och, från och med den 1 juli 2026, som förberedelse till brott (prop. 2025/26:49). Det framstår som motiverat att den straffskärpande effekt som följer av straffbestämmelsen om grovt involverande av en underårig i brottslighet även kan göras gällande på dessa typer av situationer. Grovt involverande av en underårig i brottslighet bör därför vara straffbart redan på försöksstadiet.

Det finns inte samma behov av att kriminalisera förberedelse och stämpling till brottet, eftersom det praktiska tillämpningsområdet skulle vara mycket begränsat. Inte heller framstår det i nuläget som motiverat att kriminalisera försök, förberedelse eller stämpling till involverande av en underårig i brottslighet av normalgraden.

Förhållandet till annan lagstiftning

Straffansvaret för involverande av en underårig i brottslighet träffar många gånger gärningar som redan är kriminaliserade genom andra bestämmelser, som anstiftan och stämpling till brott. Som redogjorts för i förarbetena bör det som utgångspunkt i dessa situationer dömas i konkurrens, eftersom det handlar om olika skyddsintressen (prop. 2022/23:53 s. 89 och s. 147). Härigenom åstadkoms alltså en straffskärpande effekt för den som har involverat en ung person genom sin brottslighet. Samma utgångspunkt bör gälla även för det grova brottet i förhållande till brott med andra skyddsintressen.

Straffprocessuella tvångsmedel såsom häktning enligt 24 kap. 1 § rättegångsbalken kan användas vid misstanke om såväl grovt involverande av en underårig i brottslighet som brott av normalgraden. För grovt brott skulle det med hänsyn till den föreslagna straffskalan finnas en presumtion för häktning.

När det gäller hemliga tvångsmedel kommer det, om någon är skäligen misstänkt för grovt involverande av en underårig i brottslighet att vara möjligt att använda hemlig övervakning av elektronisk kommunikation för att utreda det. Detsamma gäller hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig dataavläsning som inte gäller rumsavlyssningsuppgifter. När det kommer till hemliga tvångsmedel i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brott kommer det vara möjligt att använda hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig dataavläsning som gäller kommunikationsövervaknings- eller platsuppgifter. Vidare får inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation enligt inhämtningslagen ske.

I övrigt beror det på brottets straffvärde i det enskilda fallet i vilken utsträckning hemliga tvångsmedel får användas. I princip krävs då att straffvärdet för brottet kan antas överstiga fängelse i fyra år. I fråga om hemlig rumsavlyssning och hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssningsuppgifter vid förundersökning mot någon som är skäligen misstänkt för grovt involverande av en underårig i brottslighet samt vid hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet krävs att brottets straffvärde kan antas överstiga fyra år.

De beskrivna följderna av införandet av ett grovt brott bedöms vara proportionerliga och utgöra tillåtna begränsningar av relevanta grundläggande fri- och rättigheter enligt regeringsformen, EU:s rättighetsstadga och Europakonventionen.

Rekryteringsinnehåll enligt lagen om avlägsnande av rekryteringsinnehåll online

Som redogjorts för i avsnitt 2.2.1, har regeringen i propositionen Nya möjligheter att bekämpa onlinerekrytering föreslagit att en ny lag ska införas, lagen (2026:1235) om avlägsnande av rekryteringsinnehåll online, som möjliggör för en behörig myndighet att besluta förelägganden om att rekryteringsinnehåll som sprids till allmänheten online ska avlägsnas eller göras oåtkomligt (prop. 2025/26:276). Den nya lagen träder i kraft den 15 juli 2026. Med rekryteringsinnehåll avses, enligt 2 § i lagen, innehåll som skäligen kan utgöra ett led i en straffbar förberedelse eller stämpling till ett brott för vilket det är föreskrivet två års fängelse eller mer eller involverande av en underårig i brottslighet.

Mot bakgrund av förslagen om att införa ett grovt brott, grovt involverande av en underårig i brottslighet, och att kriminalisera försök till sådant brott, bör bestämmelsen kompletteras så att den uttryckligen även omfattar den grova formen av brottet och försök till sådant brott.

3.2 Det straffbara området för involverande av en underårig i brottslighet ska utvidgas

Förslag

Ansvarsfrihetsregeln ändras till att endast omfatta gärningar som med hänsyn till omständigheterna är uppenbart mindre allvarliga.

Skälen för förslaget

Nuvarande ordning och tidigare överväganden

I dagens bestämmelse om involverande av en underårig i brottslighet finns det en ansvarsfrihetsregel för fall där involverandet är uppenbart mindre allvarligt. Begränsningen avser bl.a. den situationen där den som involverar någon under 18 år själv är underårig. Enligt bestämmelsen ska det inte dömas till ansvar om involverandet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder eller utveckling mellan den som har begått gärningen och den andra personen eller annars är uppenbart mindre allvarligt (16 kap. 5 a § andra stycket brottsbalken).

Behovet av ansvarsfrihetsregeln motiverades enligt förarbetena av att straffbestämmelsen annars kunde komma att omfatta fall då någon under 18 år begår brott tillsammans med en jämnårig, och där gärningen framstår som ett resultat av ett gemensamt initiativ, trots att detta inte var avsikten. En begränsning ansågs därför nödvändig för att undvika att icke avsedda fall skulle omfattas. Det kunde enligt regeringen också förekomma situationer där någon som nyligen fyllt 18 år begick brott tillsammans med någon som snart skulle fylla 18 år, och att det med hänsyn till bestämmelsens breda tillämpningsområde borde finnas ett visst utrymme att undgå ansvar även i sådana fall.

Regeringen bedömde mot denna bakgrund att en särskild ventil för dessa situationer som tar sikte på åldersskillnaden mellan de inblandade samt andra relevanta omständigheter var rimlig och nödvändig. Vid denna bedömning angavs att det särskilt kunde tillmätas betydelse hur maktförhållandet mellan de inblandade sett ut och i vilken grad påverkan förekommit (prop. 2022/23:53 s. 86).

Straffansvaret för involverande av en underårig i brottslighet bör utvidgas

Som redogjorts för i avsnitt 2.1 har det under senare tid blivit allt vanligare att barn och unga involveras i brottslighet av jämnåriga (Brå 2023:13). Det förekommer också att underåriga i kriminella nätverk används för att rekrytera och involvera andra barn och unga, bl.a. för att äldre högre upp i hierarkin ska minska sina risker.

Samtidigt är den för kriminella nätverk traditionellt hierarkiska strukturen – där äldre har högre status och större makt än yngre – inte längre lika tydlig. Underåriga kan snabbt göra karriär i den kriminella miljön och få betydande roller i nätverken. De kan därigenom komma att stå i ett tydligt maktförhållande även till personer i sin egen ålder eller till och med något äldre personer.

Mot denna bakgrund kan det ifrågasättas om ålderskillnaden mellan den som involverar och den som involveras bör tillmätas en så avgörande betydelse som dagens ansvarsfrihetsregel ger uttryck för. Av bestämmelsen följer att även situationer där personer involveras av en jämnårig eller något yngre underårig faller utanför det straffbara området, trots att det i det enskilda fallet kan föreligga ett tydligt maktförhållande dem emellan. I sådana fall kan involverandet vara så pass klandervärt att det bör omfattas av straffansvar. Även Brottsförebyggande rådet framhåller att den ringa ålderskillnaden mellan den som involverar och den som involveras ger anledning att se över bestämmelsens träffyta för att säkerställa att den omfattar de former av involvering som motiverade dess införande (Brå 2023:13).

Med hänsyn till att brottsligheten i den kriminella miljön blivit allt allvarligare och tränger längre ner i åldrarna, samt till samhällets intresse av att barn och unga inte involveras i kriminalitet, bör utrymmet för ansvarsfrihet för involverande av en underårig i brottslighet vara mycket begränsat, särskilt när det avser rekrytering av barn och unga till brott som har samband med kriminella nätverk. För att säkerställa att samtliga klandervärda handlingar omfattas av straffansvar finns det anledning att utvidga det straffbara området. Utvidgningen bör ske genom en ändring av ansvarsfrihetsregeln i straffbestämmelsens andra stycke. En given utgångspunkt vid övervägandena av en sådan ändring är att det fortsatt finns behov av en undantagsregel för exempelvis brott som någon under 18 år begår tillsammans med en jämnårig, och där gärningen framstår som ett resultat av ett gemensamt initiativ.

Ålder bör fortsatt kunna beaktas som en relevant omständighet, men ålderskillnaden i sig bör inte längre ges någon avgörande betydelse. I stället bör åldern, och den ungas utveckling, kunna beaktas som en del av en helhetsbedömning av om det är fråga om ett handlande som inte ska medföra straffansvar. Vid den bedömningen bör, liksom enligt nuvarande ordning, maktförhållandet

mellan de inblandade samt graden av påverkan eller utnyttjande särskilt beaktas. Vid en sådan bedömning bör en gärning kunna omfattas av straffansvar även när den som involverar är jämnårig eller till och med yngre än den som involveras.

Undantagsbestämmelsen bör mot denna bakgrund utformas så att den tar sikte endast på uppenbart mindre allvarliga gärningar, såsom när någon under 18 år begår brott tillsammans med en jämnårig och där gärningen framstår som resultatet av ett gemensamt initiativ, eller när involverandet avser en jämnårig som involveras i lindrig brottslighet utan att något maktförhållande eller någon mer påtaglig påverkan föreligger mellan de inblandade. Undantagsregeln ska tillämpas restriktivt och fortsatt ta sikte framför allt på personer under 18 år. Den som är över 18 år bär ett särskilt ansvar för att inte involvera underåriga i brottslighet. Det bör dock inte heller framöver vara uteslutet att även den som relativt nyligen fyllt 18 år kan omfattas av undantaget när omständigheterna talar för det. Det kan exempelvis vara när någon som alldeles nyss har fyllt 18 år på gemensamt initiativ begår brott tillsammans med någon som snart ska fylla 18 år (jfr prop. 2022/23:53 s. 86).

Utöver ändringen av ansvarsfrihetsregeln finns det skäl att förenkla straffbestämmelsen. I bestämmelsens första led anges att straffansvaret träffar den som ”för brott eller brottslig verksamhet” vidtar vissa åtgärder. Detta uttryck verkar inte ha tillskrivits någon självständig betydelse i förarbetena, utöver det krav som följer av bestämmelsens senare led att åtgärderna ska innebära att den unga därigenom involveras i brott eller brottslig verksamhet. Det förstnämnda leDET synes alltså vara överflödigt och onödigt tynga bestämmelsen. Skrivningen i det första leDET bör därmed kunna utgå utan att det innebär någon ändring i sak.

4 Ändringar i polisens brottsdatalog med anledning av skärpta regler för unga lagöverträdare

Förslag

Särregleringen om längsta tid för behandling av uppgifter i biometriregistret över dömda avseende den som vid en bevistalan har förklarats ha begått ett brott ska tas bort. Längsta tid för behandling av sådana uppgifter ska knytas till när behandlingen av uppgifterna om den enskilde i belastningsregistret ska upphöra.

Skälen för förslaget

Barn som misstänks för brott före 15 års ålder

Som redogjorts för i avsnitt 2.2.2. ingår som en del av regeringens reformarbete på straffrättens område förslag som ändrar dagens system för unga lagöverträdare. Sedan lång tid tillbaka är straffbarhetsåldern 15 år (se prop. 1902:7). Det innebär att barn som begår brott före 15 års ålder inte kan dömas till påföljd. Som framgår av avsnitt 2.2.2 beslutade regeringen den 30 juni 2026 propositionen Skärpta regler för unga lagöverträdare (prop. 2025/26:293). I propositionen föreslås att den som vid 14 års ålder begår brott med minimistraff om fängelse i fyra år eller mer och försök, förberedelse och stämpling till sådana brott ska kunna dömas till påföljd. Lagändringarna föreslås, i allt väsentligt, träda i kraft den 10 september 2026.

Rättegångsbalkens bestämmelser om förundersökning är inte tillämpliga i förhållande till brottsmisstänkta barn som inte kan dömas till påföljd för brott. Även om barn under 14 år och barn som är 14 år och begår mindre allvarliga brott även i fortsättningen, efter att förslaget om sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott till 14 år i prop. 2025/26:293 har trätt i kraft, inte kommer att kunna dömas till påföljd, kan det finnas behov av att utreda brotten. Förutsättningarna för att inleda en utredning avseende brott som inte kan leda till påföljd framgår av 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (förkortad LUL). En sådan utredning ska bl.a. inledas om någon kan misstänkas för att före 15 års ålder ha begått ett brott med minimistraff om fängelse i ett år eller mer (31 § första stycket LUL). Det är också möjligt att enligt 38 § LUL väcka en s.k. bevistalan om ett brott som inte kan leda till påföljd, något som åklagaren har en skyldighet att göra vid allvarliga brott om det inte finns särskilda omständigheter som talar mot det. I prop. 2025/26:293 föreslås att gränsen för när åklagaren har en skyldighet att väcka en bevistalan ska sänkas från brott med minimistraff om fängelse i fem år till brott med minimistraff om fängelse i fyra år. En bevistalan innebär att åklagaren begär att domstolen ska pröva om ett barn har begått ett brott eller inte, men någon påföljd döms inte ut.

Nya regler om registrering av biometriska uppgifter avseende barn som begått brott före 15 års ålder

Den 1 juli 2026 träder flera lagändringar i kraft som syftar till att förbättra möjligheterna att utreda brott som begåtts av barn som inte kan dömas till påföljd för brotten (se propositionen Bättre möjligheter att utreda brott av unga lagöverträdare och några andra processrättsliga frågor, prop. 2025/26:227). Det blir då bl.a. möjligt att genomföra kroppsbesiktning genom salivprov för dna-analys och att ta upp fingeravtryck, fotografi, video, röstprov och handstilsprov av någon som vid en bevistalan har förklarats ha begått ett brott som anges i 38 § första stycket LUL, om domen har fått laga kraft och syftet är att registrera underlagen i biometriregistret över dömda (36 l § första stycket LUL). De brott som anges i 38 § första stycket LUL är brott med minimistraff om fängelse i fem år eller mer och försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott. Som anges

ovan föreslås det i prop. 2025/26:293 att 38 § första stycket LUL ska ändras till att omfatta brott med minimistraff om fängelse i fyra år eller mer och försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott.

I lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område (polisens brottsdatalog) regleras hur länge uppgifter i bl.a. biometriregistret över dömda får behandlas. Uppgifter om personer som har dömts till påföljd för brott får inte behandlas längre än tre månader efter det att uppgifterna om den dom, det beslut eller det strafföreläggande som ligger till grund för registreringen har gallrats ur belastningsregistret enligt lagen (1998:620) om belastningsregister (5 kap. 11 § första stycket polisens brottsdatalog).

I samband med att det införs en möjlighet i 36 l § LUL att ta upp biometriska underlag av den som vid en bevistalan har förklarats ha begått ett allvarligt brott, införs det en ny reglering i 5 kap. 11 § andra stycket polisens brottsdatalog. Enligt den regleringen får uppgifter i biometriregistret över dömda som avser någon som vid en bevistalan har förklarats ha begått ett brott inte behandlas längre än fem år efter att domen om bevistalan har fått laga kraft. Vidare framgår att om en domstol efter resning har meddelat dom eller beslut som innebär att den registrerade inte begått det brott som en bevistalan avser, får uppgifterna inte behandlas längre än tre månader efter domen eller beslutet. I propositionen motiveras den nya regleringen med att en dom om bevistalan inte får registreras i belastningsregistret och att det därför inte är möjligt att på motsvarande sätt som för personer som har dömts till påföljd knyta längsta tid för behandling av uppgifter till polisens brottsdatalogs principer för gallring (prop. 2025/26:227 s. 60).

I prop. 2025/26:293 föreslås dock att det ska vara möjligt att i belastningsregistret registrera uppgifter om den som genom en dom i mål om bevistalan har förklarats ha begått brott. Samtidigt föreslås att det ska införas bestämmelser om gallring av sådana uppgifter. Enligt den föreslagna 16 § 1 lagen om belastningsregister ska en uppgift i belastningsregistret gallras bl.a. om en överrätt genom dom har förklarat att den registrerade inte begått det brott som en bevistalan avser. Därutöver föreslås att det ska införas en ny bestämmelse i 17 § 15 samma lag som innebär att uppgifter om att någon genom dom i mål om bevistalan har förklarats ha begått brott

gallras fem år efter domen. Som framgår ovan föreslår regeringen i samma proposition att straffbarhetsåldern ska sänkas till 14 år för allvarliga brott.

Regleringen om längsta tid för behandling av uppgifter i biometriregistret över dömda avseende barn under 15 år bör ändras

När det gäller hur länge uppgifter om den som i dom om bevistalan har förklarats ha begått brott får behandlas i biometriregistret över dömda kommer det, från och med den 10 september 2026 då förslagen i prop. 2025/26:293 föreslås träda i kraft (se ovan), formellt vara möjligt att tillämpa både första stycket (huvudregeln) och andra stycket (särregeln för domar om bevistalan) i 5 kap. 11 § polisens brottsdatalog. Längsta tiden för behandling kommer att skilja sig något åt. Uppgifterna bör i många fall kunna behandlas under något kortare tid om andra stycket tillämpas i stället för första stycket (jfr prop. 2025/26:227 s. 60 och prop. 2025/26:293 s. 181 och 182).

I praktiken bör det i rättstillämpningen ligga nära till hands att andra stycket – som kan ses som en särreglering i förhållande till första stycket – kommer att tillämpas. Att både huvudregeln i första stycket och särregeln i andra stycket i 5 kap. 11 § polisens brottsdatalog formellt kommer att vara tillämpliga för att bestämma längsta tiden för behandling av uppgifter om den som i en dom om bevistalan har förklarats ha begått brott kan dock skapa osäkerhet gällande vilken reglering som ska tillämpas. Det framstår inte som ändamålsenligt eller rättssäkert, varken från ett tillämparperspektiv eller från den enskildes perspektiv. Regleringen bör därför ändras.

Längsta tid för behandling i biometriregistret över dömda bör knytas till behandlingen av uppgifterna i belastningsregistret

Frågan är om huvudregeln i 5 kap. 11 § första stycket polisens brottsdatalog bör tillämpas eller om särregeln i andra stycket samma bestämmelse bör tillämpas för att bestämma längsta tid för behandling av uppgifter i biometriregistret över dömda om den som genom en dom om bevistalan har förklarats ha begått brott. För att underlätta en god registervård är det viktigt att bestämmelserna om längsta

tid för behandling är enhetliga, entydiga och lättillämpade (se propositionen Biometri i brottsbekämpningen, prop. 2024/25:37 s. 114). Detta utgör starka skäl för att huvudregeln i första stycket bör tillämpas för att bestämma längsta tiden för behandling av uppgifter om den som i en dom om bevistalan har förklarats ha begått brott. Det är viktigt att uppgifter om dömda inte behandlas under längre tid än vad som är motiverat sett till syftet med registreringen. Att tillämpa huvudregeln i första stycket kommer att leda till att uppgifter om barn under 15 år i biometriregistret över dömda får behandlas under något längre tid än om särregeln i andra stycket tillämpas, men särregeln skiljer sig inte nämnvärt från huvudregeln. Sammantaget bedöms det proportionerligt att regleringen ändras på så sätt att det nya andra stycket i 5 kap. 11 § polisens brottsdatalag, som införs till följd av förslagen i prop. 2025/26:227, utgår. Det innebär att första stycket i den bestämmelsen ska tillämpas och att längsta tiden för behandling av uppgifter i biometriregistret över dömda om den som i en dom om bevistalan har förklarats ha begått brott knyts till när behandlingen av uppgifterna om den enskilde i belastningsregister upphör. Längsta tiden för behandling av sådana uppgifter blir då enhetlig och stämmer överens med vad som gäller för andra lagöverträdare som har begått brott före 18 års ålder. Förslaget förutsätter att förslagen i prop. 2025/26:293 antas av riksdagen.

5 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Förslag

Lagändringarna ska träda i kraft den 1 mars 2027.

Bedömning

Det finns inte behov av övergångsbestämmelser.

Skälen för förslaget och bedömningen

Lagändringarna bör träda i kraft så snart som möjligt. Det bedöms kunna ske den 1 mars 2027.

Enligt 5 § lagen (1964:163) om införande av brottsbalken får ingen dömas för en gärning för vilken det inte var stadgat straff när den begicks. Vidare framgår att straff ska bestämmas efter den lag som gällde när gärningen företogs, om inte annan lag som leder till frihet från straff eller till lindrigare straff gäller när dom meddelas. Några särskilda övergångsbestämmelser beträffande straffbestämelsen behövs därför inte. Inte heller i övrigt finns det behov av några övergångsbestämmelser.

6 Konsekvenser

Bedömning

Förslagen ger inte upphov till några kostnader för berörda myndigheter eller andra anslag som inte kan hanteras inom befintliga ekonomiska anslag.

Förslagen förväntas få positiva effekter för det brottsförebyggande och brottsbekämpande arbetet. Det kan i sin tur gynna såväl samhället i stort, som kvinnor, män, barn och unga.

Förslagen kan i övrigt få både negativa och positiva konsekvenser för barn och unga.

Skälen för bedömningen

Ekonomiska konsekvenser

Det föreslås att det straffbara området för involverande av en underårig i brottslighet ska utvidgas på ett sätt som innebär att det omfattar fler fall där den som involverar och den som blir involverad är jämnåriga eller där den som involverar är yngre än den som involveras. Sådana gärningar kan redan i dag bli föremål för utredning och lagföring i form av t.ex. medverkan till brott eller olaga tvång. Enligt förslaget ska det i regel dömas för både t.ex. medverkan till det brott som den unge begått och för involverande av en underårig i brottslighet. Att utvidga det straffbara området på det sätt som föreslås kommer därmed endast i mycket begränsad mån att leda till helt nya förundersökningar och lagföringar.

Vidare föreslås att involverande av en underårig i brottslighet ska gradindelas och att grovt involverande av en underårig i brottslighet ska införas, med en straffskala om två till åtta års fängelse, och att

försök till grovt involverande av en underårig i brottslighet ska vara straffbart. Genom införandet av grovt involverande av en underårig i brottslighet kommer allvarligare fall av involverande att bedömas strängare än tidigare.

De ekonomiska konsekvenserna av att en andel av involverandebrotten utreds och lagförs som grovt involverande av en underårig i brottslighet i stället för brott av normalgraden bedöms vara marginella. Bedömningen är att det inte kommer att leda till några helt nya förundersökningar. När det gäller antalet lagföringar är det en utgångspunkt att brottet i allra största utsträckning kommer att handläggas gemensamt med andra brott i en rättegång.

Sammantaget innebär detta att kostnaderna till följd av förslagen för Ekobrottsmyndigheten, Polismyndigheten, Sveriges Domstolar och Åklagarmyndigheten är så begränsade att de kan hanteras inom befintliga anslag.

Det kan antas att förslaget kan leda till vissa kostnader på verkställighetsnivå genom att det kommer att utdömas längre fängelsestraff än tidigare för de brott som bedöms som grovt involverande av en underårig i brottslighet och eftersom det straffbara området utvidgas. Eventuella kostnadsökningar för Kriminalvården till följd av detta bedöms dock inte bli omfattande.

Vidare tillkommer en viss kostnadsökning för rättsliga biträden. För involverande av en underårig i brottslighet utses i praktiken vanligen offentlig försvarare. Någon ändring kommer därför inte att ske med anledning av införandet av grovt involverande av en underårig i brottslighet, även om det ska nämnas att det grova brottets straffminimum innebär att det alltid kommer att finnas en rätt till offentlig försvarare. De helt nya fallen av involverande av en underårig i brottslighet, inklusive av det grova brottet och försök till sådant brott, kan leda till ett högst begränsat antal helt nya förundersökningar och lagföringar, vilka eventuellt skulle kunna innebära några enstaka nya förordnanden av offentliga försvarare. Förslagen bedöms mot den bakgrunden inte medföra några ökade kostnader för anslaget Rättsliga biträden m.m.

Förslaget om ändring i polisens brottsdatalog bedöms inte medföra några kostnader.

Övriga konsekvenser

Förslagen syftar till att motverka att barn och unga utnyttjas och involveras i brottslighet och särskilt sådan brottslighet som har samband med kriminella nätverk. Det kan inte uteslutas att förslagen kan ha viss avskräckande effekt på de gärningspersoner som begår denna typ av brottslighet.

Artiklarna 1–42 i barnkonventionen gäller som svensk lag. Barnkonventionen ska ses som en helhet och rättigheterna i konventionen ska tolkas i relation till varandra (jfr prop. 2017/18:186 s. 77). Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa (artikel 3). De nu aktuella förslagen kan komma att påverka barn som begår och misstänks för brott samt barn som utsätts för brott. Även barn vars föräldrar begår brott kan komma att påverkas av förslagen. Därmed aktualiseras flera artiklar i barnkonventionen, bl.a. artiklarna 3, 9, 19, 37 och 40. Av artikel 19 framgår bl.a. att barn ska skyddas mot alla former av våld. Enligt FN:s kommitté för barnets rättigheter (barnrättskommittén) innebär rättigheten bl.a. att barn som är brottsoffer och vittnen till brott får skydd samt tillgång till upprättelse och gottgörelse (se Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 13, 2011, Barnets rätt till frihet från alla former av våld).

Förslagen kan förväntas leda till en viss avhållande effekt för de som involverar barn i brottslighet och brott som utförs av barn. Förslaget om att införa ett grovt brott innebär ett ökat fokus på allvaret i den aktuella typen av gärningar och bör förstärka skyddet för de barn som utnyttjas och involveras i brottslighet. Genom att möjliggöra ingripanden redan på försöksstadiet när det gäller allvarliga fall av involverande av en underårig i brottslighet ökar också möjligheten att lagföra de personer som organiserar och styr brottsligheten, de s.k. ”topparna”, snarare än de barn som förmås agera utförare. Samtidigt kan förslaget om att utvidga det straffbara området för involverande av en underårig i brottslighet leda till att fler personer under 18 år döms för det aktuella brottet. Även barn vars föräldrar begår brott kan komma att påverkas. Exempelvis kan förslagen leda till att barn döms till strängare påföljder eller har sin förälder i anstalt under längre tid. Inom ramen för verkställighet av

en straffrättslig påföljd kan barnet erbjudas behandling och stöd som kan motverka att barnet återfaller i brott och hjälpa barnet att bryta med en kriminell livsstil. Det är viktigt att poängtera att det vid varje åtgärd som rör barn i första hand ska beaktas vad som bedöms som barnets bästa. Utifrån vad som anförs ovan kan det konstateras att förslagen kan få både negativa och positiva konsekvenser för barn och unga. Förslagen lämnas emellertid mot bakgrund av den allvarliga samhällsutveckling där allt fler barn involveras och utnyttjas för att utföra allvarlig brottslighet, inte minst med kopplingar till kriminella nätverk, och de konsekvenser som detta kan leda för det omgivande samhället. De negativa konsekvenser som förslagen kan leda till för vissa barn får därför anses godtagbara. Sammantaget bedöms förslagen vara förenliga med Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter.

Förslaget om ändring i polisens brottsdatalog kommer att leda till att uppgifter om barn som i mål om bevistalan har förklarats ha begått ett allvarligt brott kommer att kunna behandlas något längre tid i biometriregistret över dömda. Eftersom det endast är fråga om ett par månaders längre tid bedöms förslaget få liten effekt både på de barn som uppgifterna avser och på de brottsbekämpande myndigheternas möjligheter att utreda och klara upp brott.

De förslag som lämnas är könsneutrala. Även med bestämmelser som gäller lika för alla kan emellertid olika grupper påverkas av dem i olika utsträckning. Enligt kriminalstatistiken lagförs fler män än kvinnor för allvarlig brottslighet. Det innebär att fler män och pojkar än kvinnor och flickor kommer beröras av ändringarna. Personer med funktionsnedsättning kan vara särskilt utsatta när det gäller att involveras i brottslighet. Mot denna bakgrund bedöms förslagen bidra till att nå regeringens nationella mål för funktionshinderpolitiken, som har tydlig koppling till de jämställdhetspolitiska målen.

7 Författningskommentar

7.1 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

16 kap.

5 a § Den som anlitar, betalar, instruerar eller överlämnar egendom till någon som inte har fyllt arton år och därigenom, eller på annat liknande sätt, involverar honom eller henne i *brott* eller *brottslig verksamhet*, döms för involverande av en underårig i brottslighet till fängelse i högst fyra år. Detta gäller även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte fyllt arton år.

Det ska inte dömas till ansvar om gärningen med hänsyn till omständigheterna är uppenbart mindre allvarlig.

Om brottet är grovt döms för grovt involverande av en underårig i brottslighet till fängelse i lägst två år och högst åtta år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen

- 1. avsett involverande i allvarlig brottslighet,*
- 2. omfattat involverande av flera underåriga, eller*
- 3. annars har varit av särskilt hänsynslös art.*

Paragrafen reglerar straffansvar för involverande av en underårig i brottslighet och grovt involverande av en underårig i brottslighet. Övervägandena finns i avsnitt 3.

Genom en ändring i *första stycket* ändras maximistraffet för involverande av en underårig i brottslighet av normalgraden till fängelse i fyra år. Stycket ändras även språkligt. Ingen ändring i sak är avsedd.

I *andra stycket* ändras ansvarsfrihetsregeln på så sätt att begränsningen av straffansvar inte längre knyts till den ringa skillnaden i ålder eller utveckling mellan den som har begått gärningen och den andra personen. I stället gäller ansvarsfrihet för en gärning som, med hänsyn till omständigheterna, är uppenbart mindre allvarlig.

Begränsningen från straffansvar avser framför allt situationen där den som involverar någon under 18 år själv är underårig. En helhetsbedömning ska göras av omständigheterna i det enskilda fallet, där maktförhållandet mellan de inblandade och graden av påverkan eller utnyttjande är centralt för bedömningen. Det är inte uteslutet att skillnad i ålder och utveckling liksom funktionsförmåga kan vara faktorer som har betydelse vid bedömningen av om det t.ex. föreligger ett maktförhållande mellan de inblandade. Den ringa skillnaden i ålder eller utveckling ska alltså inte ges en så självständig betydelse som tidigare.

Kravet på att gärningen ska vara uppenbart mindre allvarlig är högt ställt och undantaget ska tillämpas restriktivt. Undantaget kan exempelvis omfatta situationer då någon under 18 år begår brott tillsammans med en jämnårig och gärningen framstår som ett resultat av ett gemensamt initiativ. Detsamma gäller fall där en jämnårig involveras i lindrig brottslighet och det saknas ett relevant maktförhållande eller någon mer påtaglig påverkan mellan de inblandade.

I situationer där den som involverar har stått i ett maktförhållande till den andra personen eller utnyttjat dennes sårbarhet bör utrymmet för att se gärningen som uppenbart mindre allvarlig vara begränsat, oavsett om personerna är jämnåriga eller den som har begått gärningen är yngre än den andra personen. Det är inte uteslutet att den som nyligen fyllt 18 år kan omfattas av undantaget om omständigheterna i det enskilda fallet är sådana att gärningen framstår som uppenbart mindre allvarlig (jfr. prop. 2022/23:53 s. 146).

I det nya *tredje stycket* anges att om brottet är grovt ska det dömas för grovt involverande av en underårig i brottslighet. Bedömningen av om en gärning är att betrakta som involverande av en underårig i brottslighet av normalgraden eller grovt involverande av en underårig i brottslighet ska göras utifrån alla omständigheter vid brottet. Det anges emellertid ett antal kvalifikationsgrunder som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt. Kvalifikationsgrunderna listas i punkter.

Första punkten behandlar det fallet att gärningen avsett involverande i allvarlig brottslighet. För att det ska vara fråga om allvarlig brottslighet kan straffvärdet för brottet tjäna som ett riktmärke vid bedömningen. Som utgångspunkt bör det vara fråga

om allvarlig brottslighet om det rör sig om ett straffvärde som når upp till eller överstiger två års fängelse. En helhetsbedömning ska alltid göras, där exempelvis också brottslighetens karaktär och i vilken omfattning den unga involverats i brottsligheten kan tillmätas betydelse. Det kan t.ex. handla om att involverandet tar sikte på en mer central eller en mer perifer delaktighet i allvarlig brottslighet från den involverades sida.

Andra punkten tar sikte på det fallet att gärningen omfattat involverande av flera underåriga. I en situation då flera unga har involverats i brott eller brottslighet kan brottet alltså bedömas som grovt, även om involverandet exempelvis inte avsett allvarlig brottslighet. Har involverandet endast avsett lindrig brottslighet eller mycket begränsad delaktighet skulle detta å andra sidan kunna tala emot att brottet bedöms som grovt, även om involverandet avsett flera underåriga.

Genom *tredje punkten*, som handlar om fall där en gärning på annat sätt har varit av särskilt hänsynslös art, betonas att även andra omständigheter än de som anges tidigare kan vara av betydelse vid bedömningen av om brottet är grovt. Det ska vara fråga om omständigheter som kan sägas vara av särskilt hänsynslös art. Så kan bl.a. vara fallet om ett involverande avsett någon som är speciellt sårbar, t.ex. ett yngre barn eller en underårig med funktionsnedsättning. Även förekomsten av tvång och påverkan kan innebära att gärningen varit av särskilt hänsynslös art.

Straffskalan för grovt involverade av en underårig i brottslighet är fängelse i lägst två och högst åtta år. Minimistraffet på två år speglar straffvärdet av ett grovt brott på en lägsta nivå. De omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt kan föreligga tillsammans och i olika grad och omständigheterna kan, i den mån de inte getts tillräckligt genomslag redan vid gradindelningen, beaktas i försvårande riktning vid straffvärdebedömningen.

I fråga om *konkurrens* kan straffbestämmelsen vara tillämplig när en gärning även träffas av medverkansansvar i form av t.ex. anstiftan eller stämpling enligt t.ex. 23 kap. 4 §. I dessa fall ska det i regel dömas i konkurrens, dvs. både för medverkan till det brott som den unge begått och för involverande av en underårig i brottslighet (jfr prop. 2022/23:53 s. 147).

17 § För förberedelse eller stämpling till eller underlåtenhet att avslöja eller förhindra myteri döms det till ansvar enligt 23 kap. Detsamma gäller för försök till *grovt involverande av en underårig i brottslighet eller gravfridsbrott* och försök, förberedelse eller stämpling till grovt gravfridsbrott samt för försök till sådant barnpornografibrott som avses i 10 a § första stycket och försök eller förberedelse till grovt barnpornografibrott.

Paragrafen reglerar straffansvar för osjälvständiga brott i 16 kap. Övervägandena finns i avsnitt 3.1.

Paragrafen ändras på så sätt att även försök till grovt involverande av en underårig i brottslighet kriminaliseras.

7.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (2026:1235) om avlägsnande av rekryteringsinnehåll online

2 § Lagen gäller rekryteringsinnehåll som sprids till allmänheten online.

Med rekryteringsinnehåll avses innehåll som skäligen kan antas utgöra ett led i

1. straffbar förberedelse eller stämpling till ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i två år eller mer, eller

2. involverande av en underårig i brottslighet *eller grovt involverande av en underårig i brottslighet* enligt 16 kap. 5 a § brottsbalken, *eller försök till sådant grovt brott*.

Paragrafen reglerar vad som avses med rekryteringsinnehåll. Övervägandena finns i avsnitt 3.1.

Bestämmelsen i *andra stycket punkten 2* utvidgas till att även omfatta grovt involverande av en underårig i brottslighet och försök till sådant brott. När det gäller innehåll som avser försök till grovt involverande av en underårig krävs det inte att det finns omständigheter som gör att det skäligen kan antas att någon har åtagit sig att utföra gärningen eller på annat sätt hörsammat uppmaningen.

7.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område

5 kap.

11 § Uppgifter i biometriregistret över dömda får inte behandlas längre än tre månader efter det att uppgifterna om den dom, det beslut eller det strafföreläggande som ligger till grund för registreringen har gallrats ur belastningsregistret enligt lagen (1998:620) om belastningsregister.

Uppgifter om en registrerad person som har avlidit får dock behandlas som längst tio år efter dödsfallet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om längsta tid för behandling av uppgifter i biometriregistret över dömda. Övervägandena finns i avsnitt 4.

Paragrafen ändras på så sätt att hittillsvarande andra stycket tas bort. Ändringen innebär att längsta tid för behandling av uppgifter i biometriregistret över dömda om den som vid en bevistalan har förklarats ha begått ett brott regleras i första stycket. Längsta tid för behandling av sådana uppgifter knyts till hur länge uppgifterna om den enskilde får behandlas i belastningsregistret.

Departementsserien 2026

Kronologisk förteckning

1. Nya möjligheter att bekämpa onlinerekrytering. Ju.
2. Granskning av Lantmäteriets informationssäkerhet. LI.
3. Utökat skydd för vissa civila vapentransporter. Fö.
4. En brottsbekämpande verksamhet hos Försäkringskassan. S.
5. Samling runt barnet. En likvärdig och kvalitativ vård inom den sociala barn- och ungdomsvården. S.
6. En översyn av det konsulära regelverket. UD.
7. Elektroniska meddelanden vid försäkringsavtal. Ju.
8. En extern tjänsteleverantör för biometriupptagning i migrationsverksamheten. Ju.
9. En ny hemvist stärker sjö- och flygräddningstjänsten i Sverige. LI.
10. Åtgärder mot illegal införsel av sällskapsdjur – ansvar, kontroll och samverkan. LI.
11. Ökad tillgång till hållbara drivmedel inom luftfart och sjöfart. LI.
12. Skärpt läge – aktuell lägesbild i totalförsvaret och omvärlden. Fö.
13. Spetsutbildning i musik i grundskolan – en försöksverksamhet. U.
14. En skärpt syn på involvering av underåriga i brottslighet. Ju.

Departementsserien 2026

Systematisk förteckning

Försvarsdepartementet

- Utökat skydd för vissa civila vapentransporter. [3]
- Skärpt läge – aktuell lägesbild i totalförsvaret och omvärlden. [12]

Justitiedepartementet

- Nya möjligheter att bekämpa onlinerekrytering. [1]
- Elektroniska meddelanden vid försäkringsavtal. [7]
- En extern tjänsteleverantör för biometriupptagning i migrationsverksamheten. [8]
- En skärpt syn på involvering av underåriga i brottslighet. [14]

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

- Granskning av Lantmäteriets informationssäkerhet. [2]
- En ny hemvist stärker sjö- och flygräddningstjänsten i Sverige. [9]
- Åtgärder mot illegal införsel av sällskapsdjur – ansvar, kontroll och samverkan. [10]
- Ökad tillgång till hållbara drivmedel inom luftfart och sjöfart. [11]

Socialdepartementet

- En brottsbekämpande verksamhet hos Försäkringskassan. [4]
- Samling runt barnet. En likvärdig och kvalitativ vård inom den sociala barn- och ungdomsvården. [5]

Utbildningsdepartementet

- Spetsutbildning i musik i grundskolan – en försöksverksamhet. [13]

Utrikesdepartementet

- En översyn av det konsulära regelverket. [6]